

VERKIEZINGEN 2019

Memorandum Plan International België

EEN UNIVERSELE AGENDA VOOR KINDER- EN MEISJES- RECHTEN

© Plan International / Anne Ackermann

De wereld ondertekende vier jaar geleden de duurzame ontwikkelings-doelstellingen (SDGs) en ging daarbij akkoord om niemand achter te laten. Zonder rekening te houden met de specifieke noden en rechten van kinderen, en in het bijzonder die van meisjes, is een duurzame en inclusieve groei onmogelijk.

In de Belgische wet op ontwikkelingssamenwerking vallen kinderrechten onder het prioritair thema mensenrechten. Om van kinderrechten echt een prioriteit te maken, moeten ze op een transversale wijze opgenomen worden in de buitenlandse en ontwikkelingspolitiek, zodat elke actie en financiering getoetst moet worden aan het kinderrechtenkader.

Hetzelfde geldt voor meisjesrechten. Meisjes willen zich net als alle andere kinderen overal ter wereld vrij van geweld ontplooiën. Ze willen kunnen leren, leiden en zelf beslissen over hun lichaam en hun toekomst. Toch ondervinden zij meer hindernissen dan jongens. Meisjesrechten verdienen daarom naast kinderrechten onze expliciete aandacht, zowel in de wet als in het beleid.

Dit is onze agenda voor kinder- en meisjesrechten!

- Investeer in kwaliteitsvol en inclusief onderwijs voor alle kinderen, in het bijzonder meisjes, in de Belgische partnerlanden. Zorg er ook voor dat meisjes in noodsituaties kunnen blijven leren.
 - Speel via onderwijs in de partnerlanden in op de uitdagingen die de klimaatverandering met zich meebrengt voor kinderen, in het bijzonder voor meisjes.
 - Zet in België in op kinderrechteneducatie.
-
- Werk samen met middenveldorganisaties een strategie uit om verschillende vormen van gendergerelateerd geweld tegen meisjes te bestrijden.
 - Hou in internationale onderhandelingen en in humanitaire missies rekening met de specifiek nood van meisjes aan bescherming in crisissituaties.

4. Laat kinderen en meisjes participeren

- Maak geen enkele beslissing over kinderen en meisjes zonder hen aan het woord te laten.
- Ondersteun kinderen, in het bijzonder meisjes, zodat zij hun ervaring kunnen delen op verschillende beleidsniveaus en mee kunnen beslissen.
- Laat niemand achter. Zorg er dus voor dat de meest kwetsbare kinderen, in het bijzonder meisjes die risico's lopen, ook hun stem kunnen laten horen.

2019: BELGIË ALS INTERNATIONALE VOORVECHTER VAN MEISJESRECHTEN

Alle kinderen hebben rechten. Ook meisjes. Toch worden de rechten van miljoenen kinderen wereldwijd geschonden en worden meisjes disproportioneel getroffen. Meisjes kunnen vaker dan jongens niet naar school, mogen minder vaak zelf beslissen over met wie ze trouwen of met wie ze een (seksuele) relatie willen. Meisjes die in armoede leven, niet heteroseksueel zijn, tot een etnische minderheid behoren of een beperking hebben, worden nog meer gediscrimineerd. Wanneer ze hun rechten opeisen, botsen meisjes op grote hindernissen. In conflictgebieden worden meisjes vaak slachtoffer van fysiek, psychologisch en seksueel geweld. **Door meisjesrechten hoger op de internationale agenda te plaatsen, kan België bijdragen aan een duurzame toekomst waarin alle meisjes vrij van geweld en discriminatie kunnen opgroeien.**

Meisjesrechten in internationale verdragen

Het VN-Kinderrechtenverdrag en het VN-Vrouwenverdrag (CEDAW) vormen de basis van meisjesrechten. In beide verdragen worden de rechtenschendingen waar meisjes mee te kampen krijgen, zoals kindhuwelijken of genitale verminking, echter niet expliciet vermeld. Rechtenschendingen die vooral op jongens van toepassing zijn, zoals het ronselen van kindsoldaten, worden in het VN-Kinderrechtenverdrag wel expliciet vermeld.

Dit wil niet zeggen dat de verdragen meisjes geen bescherming bieden. Vandaag wordt zonder enige twijfel de vermelding van *harmful practices* van toepassing geacht op kindhuwelijken en genitale verminking. Wel toont dit aan dat de verdragen opgesteld zijn met **weinig tot geen inbreng van meisjes en jonge vrouwen** en progressief en expliciet taalgebruik werd tegengehouden door staten die geen voorvechters waren van meisjesrechten.

Het VN-Kinderrechtenverdrag en het VN-Vrouwenverdrag zijn waardevolle instrumenten in de strijd tegen discriminatie van meisjes. Het is echter essentieel dat **alle relevante actoren geïnformeerd worden over de verschillende rechtenschendingen** die meisjes meemaken en **staten verantwoordelijk worden gehouden** wanneer de verdragen niet correct worden nageleefd.

Verschillende landen hebben voorbehouden gemaakt bij de twee verdragen. **Bijna alle landen hebben het VN-Vrouwenverdrag geratificeerd, maar tegelijkertijd is het een van de verdragen met de meeste voorbehouden.** De meeste van deze voorbehouden hebben te maken met thema's die onmisbaar zijn voor de gezonde ontplooiing en ontwikkeling van meisjes, zoals seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) en gelijkheid in het huwelijk en in de familie.

Ook bij het VN-Kinderrechtenverdrag hebben verschillende staten voorbehouden gemaakt, voornamelijk bij het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Volgens speciale VN-rapporteur voor vrijheid van godsdienst en levensovertuiging Bielefeldt is dit recht, in combinatie met het recht op vrije meningsuiting, net essentieel om meisjes te empoweren om patriarchale normen in verschillende geloofsovertuigingen in vraag te stellen en hen zelf te laten kiezen welke geloofsnormen zij willen volgen.

België als internationale actor

Internationale verdragen die geratificeerd en correct nageleefd worden, hebben een grote impact op het welzijn van kinderen. Sinds de inwerkingtreding van het VN-Kinderrechtenverdrag zijn in verschillende landen wetten aangepast omkinderrechten beter te beschermen. Om duurzame ontwikkeling te garanderen moeten de rechten van alle kinderen gerespecteerd worden, ook die van meisjes. Vaag taalgebruik in het internationale recht en voorbehouden van landen hebben geleid tot een stelselmatig gebrek aan aandacht voor de rechten en noden van meisjes.

Daarom vragen wij aan de Belgische overheid om aandacht te vragen voor de rechten en noden van meisjes in internationale onderhandelingen, zodat deze expliciet vermeld worden in internationale akkoorden en bilaterale en multilaterale samenwerkingsverbanden. Dit is niet enkel essentieel om de discriminatie die meisjes meemaken op basis van hun leeftijd en gender te erkennen, maar ook om ervoor te zorgen dat alle landen zich zullen engageren om respect voor meisjesrechten te verzekeren. Wanneer meisjesrechten geschonden worden, kan de civiele maatschappij op haar beurt de staat ter verantwoording roepen door zich te beroepen op de expliciete vermelding in de internationale akkoorden.

© Plan International

Aanbevelingen

België kan zich de komende vijf jaar op internationaal niveau ontpoppen tot een echte voorvechter van meisjesrechten door:

1. **Van het promoten van meisjesrechten een specifieke doelstelling van de Belgische ontwikkelingssamenwerking te maken**, in de nationale wet, de bilaterale samenwerking met de partnerlanden en de multilaterale samenwerking.
2. **De partnerlanden van de Belgische ontwikkelingssamenwerking te ondersteunen** om internationale instrumenten correct te implementeren, gendergedesaggregeerde data te verzamelen en tijdig te rapporteren aan de bevoegde instellingen.
3. **Als niet-permanent lid van de VN-Veiligheidsraad consequent aandacht te eisen voor de noden en rechten van meisjes**, meer bepaald het recht op bescherming tegen geweld en het recht op participatie in vredesprocessen.
4. In de **VN-Mensenrechtenraad en de Algemene Vergadering van de VN**, initiatieven die de rechten en noden van meisjes belichten op te zetten en te ondersteunen, genderspecifieke taal te gebruiken wanneer meisjes in realiteit vaker slachtoffer worden van bepaalde rechtenschen-dingen, en de noden van meisjes consequent te benoemen en te differentiëren van vrouwen-rechten en kinderrechten.
5. **Op alle internationale fora het recht op participatie centraal te zetten** door meisjes van verschillende achtergronden zelf aan het woord te laten.
6. **Onderhandelaars en andere medewerkers van Buitenlandse Zaken regelmatig te trainen** over de noden van meisjes, meisjesrechten en genderspecifiek taalgebruik.
7. De **lokale civiele maatschappij te ondersteunen in het opkomen voor de rechten van meisjes** en haar lokale en nationale overheid ter verantwoording roepen.

EEN GEÏNTEGREERDE AANPAK TEGEN GENDERGERELATEERD GEWELD TEGEN MEISJES

Kindhuwelijken, tienerzwangerschappen en genitale meisjesverminking

In Niger zijn drie op de vier meisjes getrouwd voor hun achttiende verjaardag. In buurland Mali worden 75% van de meisjes onder de 14 jaar besneden, terwijl in Benin bijna een meisje op vier tienermoeder wordt.

Kindhuwelijken, tienerzwangerschappen en genitale meisjesverminking hebben veel met elkaar te maken. Ze schenden de fundamentele rechten van meisjes en houden ernstige gezondheidsrisico's in. Kindhuwelijken en tienerzwangerschappen verhinderen meisjes om hun middelbare school te beginnen of af te maken en een job te vinden. De drie praktijken vormen een cruciale uitdaging voor de Belgische partnerlanden, waar het potentieel van meisjes en jonge vrouwen te vaak verloren gaat. Het is onmogelijk om duurzame groei te realiseren als meisjes zich niet gezond en vrij van geweld kunnen ontplooiën. Uit recent onderzoek van de Wereldbank blijkt dat **ontwikkelings-landen tegen 2030 biljoenen dollars zullen verliezen als kindhuwelijken en tienerzwangerschappen blijven bestaan**¹.

Los van andere structurele problemen, zoals armoede, ligt diepgewortelde genderongelijkheid aan de basis van kindhuwelijken, tienerzwangerschappen en genitale meisjesverminking². Sociale normen en praktijken controleren de seksualiteit van meisjes en jonge vrouwen. Ze beletten meisjes om vrij te kiezen over hun lichaam en hun partners. Taboes en misinformatie over seksualiteit zorgen ervoor dat in de Belgische partnerlanden jongens en meisjes te weinig weten over hun seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Culturele en religieuze overtuigingen en de angst om gestigmatiseerd en uitgesloten te worden wanneer men openlijk tegen deze overtuigingen ingaat, zijn tot slot belangrijke factoren in het behoud van de gevestigde praktijken.

In sommige gevallen is er een directe relatie tussen kindhuwelijken, tienerzwangerschappen en genitale meisjesverminking³. In bepaalde gemeenschappen geldt de genitale verminking van een meisje als voorwaarde voor het huwelijk. Ze moet "zuiver" zijn voor haar man. Afhankelijk van het land en de gemeenschap wordt ze verminkt tussen de geboorte en de adolescentie. In andere landen doet de genitale verminking dienst als overgangsrитуeel. Meisjes worden genitaal verminkt rond de adolescentie. Dan worden ze beschouwd als vrouw en kunnen ze worden uitgehuwelijkt.

¹ World Bank & ICRW. (2018). *Economic Impacts of Child Marriage*.

² Governance and Social Development Resource Centre. (2011). *Helpdesk Research Report: Female Genital Mutilation/Cutting*.

³ World Vision. (2014). *Exploring the Links: Female Genital Mutilation/Cutting and Early Marriage*.

In het algemeen resulteren kindhuwelijken in gedwongen seks, het weinig tot niet gebruiken van voorbehoedsmiddelen en snel opeenvolgende en ongewenste zwangerschappen⁴. De jonge leeftijd van tienermeisjes kan voor verschillende complicaties zorgen tijdens de zwangerschap en de bevalling, zeker wanneer de meisjes genitaal verminkt zijn.

Omgekeerd worden meisjes vaak verplicht om te trouwen met de vader van hun ongeboren kind, in gemeenschappen waarin kinderen buiten het huwelijk gezien worden als een bedreiging voor de eer van de familie – soms zelfs wanneer de zwangerschap het resultaat is van een verkrachting⁵.

Zo'n duidelijk onderlinge relatie is er echter niet altijd. In Niger is 78% van de meisjes getrouwd en is slechts 2% besneden, terwijl in Mali 83% van de meisjes besneden en ongeveer de helft getrouwd is. **De mate waarin de praktijken voorkomen en de manier waarop ze elkaar versterken, hangt af van de sociale, economische, culturele en politieke structuur van een land, regio of gemeenschap.** De drie problematieken moeten dus holistisch benaderd worden met tegelijkertijd bijzondere aandacht voor de lokale context.

Kwaliteitsvol onderwijs en armoedebestrijding

Structurele genderongelijkheid is een gemeenschappelijke factor van kindhuwelijken, tienerzwangerschappen en genitale meisjesverminking. **Deze ongelijkheid wordt voornamelijk in stand gehouden door een gebrek aan kwaliteitsvol onderwijs en een laag gezinsinkomen, vooral in rurale gebieden**⁶.

Kwaliteitsvol onderwijs en technische en beroepsopleidingen creëren mogelijkheden voor meisjes. Hoe langer een meisje op de schoolbanken blijft, hoe later ze trouwt⁷. Met de juiste lessen kunnen meisjes en jongens op school over hun seksuele rechten leren en ontdekken hoe ze op een veilige manier seksuele relaties kunnen hebben. Zo krijgen meisjes meer controle over hun eigen lichaam en daalt het aantal ongewenste zwangerschappen bij tienermeisjes.

Opgeleide jongens en meisjes zijn bovendien beter in staat om sociale normen in vraag te stellen. Ze zijn zelfverzekerder om tegen de gangbare praktijken in te gaan en met de sociale gevolgen te leven wanneer ze hun dochters niet genitaal laten verminken of uithuwelijken. Zo hebben ze ook een positief effect op hun families en gemeenschappen, waardoor de angst voor stigmatisering van niet-besneden of ongehuwde meisjes langzaam afneemt.

Verder staan jonge vrouwen die naar school zijn gegaan economisch sterker in hun schoenen, wat hen ook meer mogelijkheden geeft om controle over hun eigen leven te hebben. Scholen moeten echter veilig zijn voor meisjes en aangepast zijn aan hun noden. Het risico op seksuele intimidatie en geweld of onaangepaste sanitaire voorzieningen zijn vaak een reden voor meisjes om te stoppen met hun opleiding of voor ouders om hun dochters van school te halen. Ook wanneer de weg naar school niet veilig is of wanneer de scholen te ver weg zijn en het meisje niet tijdelijk bij bijvoorbeeld familieleden kan inwonen om haar opleiding verder te zetten, moet een meisje vaak stoppen met school en met iemand trouwen. Het kindhuwelijk wordt dan gezien als een manier om een meisje te beschermen.

Armoede speelt ook een belangrijke rol. Meisjes uit arme gezinnen hebben drie keer meer kans om uitgetrouwde te worden dan meisjes uit gezinnen met een hoger inkomen⁸. Wanneer er geen geld is voor onderwijs, worden meisjes sneller van school gehaald en uitgetrouwde. Met beperkte middelen voor onderwijs wordt over het algemeen voor de zonen gekozen. Meisjes

4 Plan International. (2017). *Family Honour and Shattered Dreams: Girl Brides in Mali, Niger and Senegal*.

5 UNFPA: <https://www.unfpa.org/child-marriage-frequently-asked-questions>. *Child Marriage – Frequently Asked Questions*.

6 UNICEF. (2015). *Mariages d'enfants, grossesses précoces et formation de la famille en Afrique de l'Ouest et du Centre*.

7 Plan International. (2013). *A Girls' Right to Say No to Marriage. Working to End Child Marriage and Keep Girls in School*.

8 Girls Not Brides: <https://www.girlsnotbrides.org/themes/poverty/>. *Poverty Is One Of the Main Drivers of Child Marriage*.

worden kindbruiden omdat het gezin de bruidsprijs nodig heeft of omdat de familie van de toekomstige man meer middelen heeft om voor het meisje te zorgen. In landen waar het extreem moeilijk is om een man te vinden voor een niet-besneden meisje wordt de kost van een besnijdenis (en het trouwfeest) gezien als een investering in de toekomst. In verschillende landen spelen de sociale normen – het behoud van de familie-eer door ervoor te zorgen dat het meisje geen seksuele relaties heeft voor het huwelijk – echter een meer doorslaggevende rol dan de directe economische voordelen van een kindhuwelijk⁹.

In rurale gebieden is er vaker een groter tekort aan onderwijsstructuren voor adolescenten en economische mogelijkheden. Het gemeenschapsgevoel, de sociale normen en de sociale controle zijn er sterker, waardoor het moeilijker is om tegen de gangbare praktijken in te gaan. De sociale regels die er gelden hebben meer gezag en worden meer gevolgd dan de nationale wettelijke bepalingen. In rurale gebieden is er over het algemeen ook minder toegang tot gezondheidszorg en middelen voor anticonceptie.

⁹ Plan International. (2017). *Family Honour and Shattered Dreams: Girl Brides in Mali, Niger and Senegal*.

Lokale actoren in de strijd tegen gendergerelateerd geweld tegen meisjes

Het is essentieel dat een strategie tegen gendergerelateerd geweld tegen meisjes rekening houdt met de expertise en ervaringen van het lokale middenveld. De ervaring in verschillende landen toont aan dat wetten die de steun van de bevolking niet dragen, niet werken en soms zelfs averechtse gevolgen hebben. Lokale organisaties, met inbegrip van religieuze en gemeenschapsleiders, die tegen gendergerelateerd geweld strijden zijn daarom onmisbaar om gemeenschappen te sensibiliseren en invloed uit te oefenen op de overheid om wettelijke kaders uit te werken die effectief kunnen bijdragen aan het verminderen van gendergerelateerd geweld tegen meisjes. Ze zijn ook legitieme actoren om in gemeenschappen intergenerationele dialogen te organiseren en met invloedrijke personen in de gemeenschap in gesprek te gaan.

Het is tevens belangrijk dat rekening gehouden wordt met de **ervaringen en de stem van meisjes en jongens zelf, in het bijzonder van de meest kwetsbare meisjes**. Zij willen en kunnen zelf verandering teweeg brengen in hun gemeenschap en in hun land. Wanneer naar hun ervaringen en ideeën geluisterd wordt, verbetert de impact van projecten en groeit het draagvlak voor ontwikkelingsinterventies. Met de zogenaamde *Champions of Change* programma's werken wij samen met jongens en meisjes in verschillende landen aan sociale normen en schadelijke praktijken. Via die programma's worden jongens en meisjes rolmodellen die een belangrijke functie opnemen als actoren van verandering. Zij tonen aan andere kinderen en jongeren en hun gemeenschappen dat afwijken van schadelijke normen en praktijken net positief is.

Van de 15 landen waar meer dan 30% van de vrouwen hun eerste kind kregen voor hun achttiende verjaardag liggen er 9 in Oost- en Centraal Afrika. Zeven van deze landen zijn partnerlanden van de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Aanbevelingen

Kindhuwelijken, tienerzwangerschappen en meisjesbesnijdenissen blijven cruciale uitdagingen voor de Belgische partnerlanden. Er bestaat geen simpele oplossing. Wel kunnen we via een holistische benadering de structurele problemen die aan de oorzaak liggen aanpakken. De Belgische ontwikkelingssamenwerking kan een belangrijke bijdrage leveren aan SDG3, SDG4 en SDG5 door een geïntegreerde aanpak tegen gendergerelateerd geweld te ontwikkelen.

Om gendergerelateerd geweld tegen meisjes te stoppen, vragen wij aan de Belgische ontwikkelingssamenwerking:

1. Maatregelen ter preventie via:

- *Kwaliteitsvol kleuter-, lager en middelbaar onderwijs* en technische – en beroepsopleidingen voor meisjes in veilige scholen, waarin niet alleen de basisvaardigheden ontwikkeld worden,

maar ook aandacht gaat naar alomvattende seksuele opvoeding voor zowel jongens als meisjes, die afgestemd is op verschillende leeftijden en aangepast is aan de cultuur.

- Het ondersteunen van *lokale actoren, zowel jongens als meisjes en mannen als vrouwen, die strijden tegen alle vormen van gendergerelateerd geweld tegen meisjes*, waaronder lokale jongeren- en vrouwenbewegingen, religieuze en gemeenschapsleiders, meisjes die de praktijken hebben overleefd en hun getuigenissen willen delen en jongens en meisjes die als positief rolmodel openlijk afstand nemen van de praktijken.
- Praktijken die reeds aangetoond hebben goed te werken, zoals de zogenaamde *écoles des (futurs) maris, intergenerationale dialogen, alternatieve overgangsrituelen en uitwisselingen* tussen besneden en niet-besneden meisjes, meisjes die reeds getrouwd zijn en meisjes die dat niet zijn, en meisjes die zwanger zijn en meisjes die dat niet zijn.
- Activiteiten die *duurzame en inclusieve economische ontwikkeling* realiseren, ook voor jonge vrouwen.

2. Kwaliteitsvolle diensten voor meisjes die genitaal verminkt zijn, die werden uitgehuwelijkt of tienermoeder zijn. Specifiek gaat dit over:

- Het voorzien van *onderwijs en gezondheidsdiensten voor alle meisjes en jonge vrouwen*, ook in rurale gebieden, en het bestrijden van verschillende vormen van discriminatie die tienermoeders meemaken.
- Het organiseren van cultureel geschikte en leeftijdspecifieke *vormingen over seksuele en reproductieve rechten* voor meisjes en jonge vrouwen die niet langer op school zitten.
- Voldoende aandacht besteden aan het effect van *humanitaire rampen* op verschillende vormen van gendergerelateerd geweld tegen meisjes.

3. Langetermijninvesteringen in:

- *Gouvernementele samenwerking* om de overheden van de partnerlanden bij te staan in het uitwerken van een juridisch kader dat effectief bescherming biedt tegen gendergerelateerd geweld tegen meisjes, steunend op onder andere systematische geboorteregistratie, correcte dataverzameling en het doen toepassen van dat kader door de bevolking.
- *Innovatief wetenschappelijk onderzoek* dat de relaties tussen kindhuwelijken, tienerzwangerschappen en meisjesbesnijdenissen in de Belgische partnerlanden in kaart brengt, rekening houdend met de expertise van lokale actoren en de meisjes en jonge vrouwen zelf en gericht op het uitwerken van geïntegreerde, contextgevoelige ontwikkelingsinterventies.

HET RECHT VAN MEISJES OP INCLUSIEF EN KWALITEITSVOL ONDERWIJS

Een prioriteit voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking

Onderwijs is een **fundamenteel individueel mensenrecht**, opgenomen in onder andere de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (art. 26); Het VN-Kinderrechtenverdrag (art. 28) en het VN-Vrouwenrechtenverdrag (art. 10).

De internationale gemeenschap heeft in het kader van de **duurzame ontwikkelingsdoelstellingen** (SDG 4), aangenomen in 2015, grote ambities vastgelegd inzake onderwijs: volledige cyclus basis – en secundair onderwijs, voorschools onderwijs, technisch – en beroepsonderwijs; wegwerken van genderongelijkheid; ...

Inclusief en kwaliteitsvol onderwijs, vanaf een jonge leeftijd, heeft een multiplicatoreffect op de duurzame ontwikkeling van de Belgische partnerlanden: het zorgt voor inclusieve sociale en economische groei, respect voor gendergelijkheid en mensenrechten en vredesopbouw en burgerschap. Het laat kinderen en jongeren ook toe om de complexiteit van hedendaagse uitdagingen, zoals de klimaatverandering, beter te begrijpen en uitdagingen zelf het hoofd te bieden.

Ondanks de gerealiseerde inspanningen van de laatste decennia gaan **263 miljoen kinderen en adolescenten over de hele wereld nog steeds niet naar school**¹⁰. De meerderheid van hen woont in Sub-Sahara Afrika, de regio waar de Belgische ontwikkelingssamenwerking voornamelijk actief is.

In de Belgische partnerlanden blijft het aantal kinderen dat niet naar de lagere school gaat bijzonder hoog. Dit is onder andere het geval in Mali: daar gaat het om 39% van de kinderen. Daarenboven stromen veel kinderen die de lagere school wel afmaken niet door naar het middelbaar onderwijs. Tanzania en Niger zijn frappante voorbeelden. De bruto inschrijvingsgraad op het einde van het lager onderwijs is er respectievelijk 73% en 58%, maar zakt tot respectievelijk 35% en 12,5% in het laatste studiejaar van de eerste cyclus van het secundair onderwijs¹¹.

Bovendien vormt de kwaliteit van het onderwijs een probleem. **Wereldwijd beschikken meer dan 617 miljoen kinderen en jongeren niet over de basiscompetenties in lezen en wiskunde**, terwijl het merendeel van hen wel naar school gaat¹². In partnerland Niger beschikt minder dan een op de tien kinderen over de basiscompetenties in lezen en rekenen op het einde van het lager onderwijs.

Tot slot worden de Belgische partnerlanden geconfronteerd met een belangrijke **demografische uitdaging**. In sommige landen, waaronder Benin en Niger, is meer dan de helft van de bevolking jonger dan 18 jaar. En deze bevolkingsgroei zet zich voort. Zo zal tegen 2050 de Democratische Republiek Congo een van de meest bevolkte landen zijn en zal de helft van de wereldbevolking in negen landen wonen, waaronder DRC, Tanzania en Oeganda. Schoolinfrastructuren, die nu reeds zeer gelimiteerd zijn, zullen nog meer onder druk komen te staan door een steeds groter aantal kinderen.

¹⁰ Instituut voor Statistiek van UNESCO, 2016.

¹¹ Bron: <http://sdg4monitoring.uis.unesco.org> (geraadpleegd in september 2018).

¹² Instituut voor Statistiek van UNESCO, 2017.

Focus 1:

onderwijs vanaf een jonge leeftijd

Er bestaat een **brede wetenschappelijke en politieke consensus** over het belang van interventies gericht op onderwijs en opvoeding van het jonge kind, zowel op internationaal niveau als in België en in verschillende partnerlanden.

Om te kunnen overleven en zich te ontplooiën in de eerste levensjaren heeft het jonge kind niet enkel nood aan voeding en adequate zorg, maar ook aan een stimulerende omgeving die het toelaat om te ontdekken en te leren, thuis, via spelen of in het kader van (voorschools) onderwijs. **De eerste 2.000 dagen van ons bestaan** zijn allesbepalend. Tijdens deze periode worden verbindingen tussen neuronen gemaakt die de basis vormen voor complexere leerprocessen later. Wanneer we de leeftijd van 3 jaar bereikt hebben, zijn reeds 85% van de fundamentele hersenstructuren ontwikkeld.

Desalniettemin hebben naar schatting **85% van de kinderen in lage-inkomenslanden geen toegang tot kleuteronderwijs**, terwijl 82% van de kinderen in hoge-inkomenslanden dat wel hebben. De verschillen tussen regio's zijn ook belangrijk: **een kind geboren in Latijns-Amerika of in de Caraïben heeft twee keer zoveel kans om naar de basisschool te gaan dan een kind dat geboren is in Sub-Sahara Afrika.**

Het is bewezen dat interventies voor onderwijs en opvoeding van het jonge kind een positieve invloed hebben op het latere schoolparcours. Tevens bieden ze een dubbel potentieel voor het streven naar meer gelijkheid tussen meisjes en jongens:

- Op het niveau van *jonge kinderen*, enerzijds, laten de interventies toe in te spelen op de ontwikkeling van meisjesbaby's, die anders minder toegang tot zorg zouden hebben dan jongens. Ze kunnen ook genderstereotypen, die aangeleerd worden tijdens deze eerste socialisatieperiode (bijvoorbeeld via spelen of leesmateriaal), in vraag stellen.

© Plan International / Rob Beechey

- Op het niveau van de *ouders*, zeker wanneer zij zelf tieners zijn, bieden de interventies niet alleen directe voordelen, maar spelen ze ook een rol in de empowerment van de jonge moeder (die bijvoorbeeld de mogelijkheid krijgt om opnieuw naar school te gaan of een job te zoeken) en in het in vraag stellen van de traditionele verdeling van huishoudelijke taken (tussen de ouders, maar ook tussen de oudste broers en zussen).

Daarnaast stellen we ook een belangrijke wederzijdse relatie vast tussen de ontwikkeling van het kind en de situatie van de *jonge moeder*:

- Enerzijds heeft het opleidingsniveau van de moeder een positieve invloed op de gezondheid en ontwikkeling van het kind.
- Anderzijds kunnen interventies voor onderwijs en opvoeding van het jonge kind ook bijdragen aan het verbeteren van de geestelijke gezondheid van de moeder, wat essentieel is tijdens de eerste maanden van de ontwikkeling van het kind, wanneer de verbindingen gecreëerd worden die noodzakelijk zijn voor de verdere hersenontwikkeling.

Op economisch vlak heeft het werk van professor Heckman, Nobelprijswinnaar economie in 2000, aangetoond dat elke euro of dollar die geïnvesteerd wordt in het jonge kind meer opbrengt dan wat de overheid besteedt aan onderwijs in een later stadium.

Toch stellen we jammer genoeg vast dat onderwijs en opvoeding van het jonge kind geen prioriteit is voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking¹³. Dit is ook niet het geval voor de buitenlandse politiek van de Gemeenschappen, bestuursniveaus die zich gezien hun bevoegdheden nochtans bewust zijn van het belang van deze thematiek.

Focus 2: voor onderwijs dat genderrelaties verandert

Scholen kunnen fantastische vectoren zijn om de maatschappij te veranderen wanneer we een echte verandering van genderrelaties, én de onderliggende machtsongelijkheid, in en door het onderwijs nastreven.

Wereldwijd gaan bijna 200 miljoen jongeren die de leeftijd voor het **middelbaar onderwijs** hebben niet naar school. De meerderheid zijn meisjes. Genderpariteit is in 66% van alle landen bereikt voor het lager onderwijs, maar slechts in 45% van de landen voor de eerste jaren van het middelbaar onderwijs en in 25% voor de laatste jaren. De percentages van niet-schoolgaande jongeren liggen het hoogst in Sub-Sahara-Afrika.

De discriminaties waar meisjes het slachtoffer van zijn, kunnen soms versterkt worden door **andere discriminaties**, bijvoorbeeld op basis van een lichamelijke of geestelijke beperking; armoede of maatschappelijke kwetsbaarheid; het behoren tot een minderheidsgroep; etc. Volgens de UNESCO heeft een derde van de niet-schoolgaande kinderen die de leeftijd hebben voor de lagere school een beperking (*Education Commission Report 2016*).

Investeren in onderwijs voor meisjes brengt nochtans verschillende voordelen voor de **duurzame ontwikkeling van de partnerlanden** met zich mee. Jonge vrouwen die kwaliteitsvol middelbaar onderwijs genoten hebben, lopen drie keer minder risico om uitgehuwelijkt te worden dan meisjes die niet of weinig naar school zijn gegaan. Ze krijgen minder kinderen, en dat op een latere leeftijd, en zijn beter in staat om hen te beschermen tegen bepaalde schadelijke praktijken, zoals genitale verminking. Jonge vrouwen die kunnen lezen zijn ook gezonder

¹³ In de strategienota « onderwijs » van DGD (2013) wordt het voorschools onderwijs gezien als een « nuttige boodschap » in bijlage.

en hun kinderen hebben vijf keer meer kans om te overleven dan de kinderen van ongeletterde moeders¹⁴. Geschoolde vrouwen sturen daarenboven hun kinderen vaker naar school en zijn zelf economisch onafhankelijker.

In onze partnerlanden worden meisjes met meer hindernissen geconfronteerd dan jongens. Hun opleiding wordt bemoeilijkt of onmogelijk gemaakt, voornamelijk vanaf de adolescentie, door sociale normen, genderdiscriminatie, gendergerelateerd geweld op school, kindhuwelijken en vroegtijdige zwangerschappen of een gebrek aan schoolinfrastructuren en sanitaire voorzieningen die aangepast zijn en niet te ver liggen. In Niger, bijvoorbeeld, zien we dat de bruto schoolingsgraad van 58% naar 12% daalt tussen het laatste jaar van de lagere school en de eerste cyclus van het middelbaar onderwijs. Wanneer we dat laatste cijfer per geslacht opsplitsen, zien we dat nog 15% van de jongens ingeschreven is tegenover 10% van de meisjes¹⁵. In Oost- en Centraal-Afrika begint naar schatting slechts 36% van de meisjes aan de middelbare school. In heel Sub-Sahara-Afrika maakt slechts 1 meisje op 4 de middelbare school af¹⁶. Om dit fenomeen te bestrijden moeten ook maatregelen genomen worden **in de scholen**: strijden tegen gendergerelateerd geweld tussen leerlingen en in het kader van relaties met het onderwijspersoneel, voorzien van aangepaste infrastructuur zoals veilige slaapzalen of aparte toiletten voor meisjes (voornamelijk om te strijden tegen absentie van meisjes wanneer ze hun maanstonen hebben), voorzien van lessen rond seksuele en reproductieve rechten, etc. Bovendien verdient de kwetsbare situatie van **meisjes in noodsituaties** bijzondere aandacht. In 2015 gingen 39 miljoen meisjes niet naar school door conflict of natuurrampen, situaties waarvan is aangetoond dat meisjes en vrouwen er een hogere tol voor betalen. De risico's die gelinkt zijn aan voedselonzekerheid, mede veroorzaakt door de klimaatverandering, hebben ook een grotere impact op meisjes. Meisjes worden dan bijvoorbeeld van school gehaald om huishoudelijke – of landbouwtaak uit te voeren, of om uitgehuwelijkt te worden.

Focus 3: empowerment van meisjes via toegang tot waardig werk

In het volgende decennium zullen 1 miljard jongeren op de arbeidsmarkt komen, terwijl er reeds 650 jongeren zijn die vandaag niet werken en geen opleiding volgen.

Het is essentieel om meisjes te empoweren via technische – en beroepsopleidingen door strategieën te ontwikkelen om ervoor te zorgen dat meisjes **toegang** hebben tot de opleidingen, de opleidingen kunnen **afmaken**, en kunnen deelnemen aan **overgangsactiviteiten** om waardig werk te vinden. Hiervoor moeten verschillende vragen tegelijk beantwoord worden – zowel op niveau van de gezinnen en gemeenschappen als op het beleidsniveau.

Programma's die enkel op een onderdeel van de problematiek focussen, zullen hun doelstellingen niet behalen. De opleiding van meisjes kan bijvoorbeeld ingekort worden wanneer bepaalde omstandigheden hen verhinderen om hun school af te maken of hen niet toelaten om waardig werk te vinden dat correct betaald wordt.

14 Rapport Mondial de Suivi sur l'Éducation de l'UNESCO (2016), fr.unesco.org/gem-report

15 Bron: <http://sdg4monitoring.uis.unesco.org> (geraadpleegd in 2018).

16 UNICEF, 2018.

Middelen komen uitdagingen niet tegemoet

Onderwijs is een van prioritaire sectoren van de **Belgische** ontwikkelingssamenwerking. In juli 2017 **nam het Federale Parlement unaniem een resolutie aan** die onderwijs voor meisjes als een fundamentele hefboom voor menselijke ontwikkeling erkent. Recentelijk lanceerde ook de minister van Ontwikkelingssamenwerking een projectoproep specifiek gericht op onderwijs voor meisjes.

Desalniettemin worden er niet genoeg middelen vrijgemaakt om de uitdagingen tegemoet te komen. Terwijl verschillende landen (zowel donors als ontvangers) hun engagement voor onderwijs in partnerlanden hebben versterkt, blijft in België het aandeel van onderwijs in het totaalbudget van DGD achter en stagneert het sinds het begin van dit decennium op 7%. In absolute cijfers wil dat zeggen dat het budget van 94,1 M€ in 2010 naar 81,4 M€ in 2016 is gegaan¹⁷.

De ondersteuning die de **Gemeenschappen** bieden aan onderwijs in de partnerlanden is minder systematisch dan de ondersteuning die de federale overheid biedt. De laatste hervorming van het Vlaams kaderdecreet voor ontwikkelingssamenwerking (in werking getreden op 1 januari 2019) heeft bijvoorbeeld de transversale thema's, waar onderwijs deel van uitmaakte sinds 2016, geschrapt.

Aanbevelingen

1. Steun via akkoorden afgesloten met de partnerlanden en via de Belgische deelname aan multilaterale instellingen de toegang van meisjes tot inclusief kwaliteitsvol onderwijs dat genderrelaties verandert.
2. Maak extra middelen vrij voor steun aan het onderwijs door een verhoging van de Belgische ontwikkelingshulp tot 0,7% van het BNI. Daarbij moet:
 - minstens 10% van het budget voor Belgische ontwikkelingssamenwerking naar onderwijs gaan tegen 2020 en 15% tegen 2030;
 - minstens 4% van de humanitaire hulp voorzien worden voor onderwijs in noodsituaties, met speciale aandacht voor de noden van (adolescente) meisjes.
3. Ondersteun de invoering (en effectieve werking) van een politiek voor onderwijs en opvoeding van het jonge kind in de partnerlanden.
4. Verbeter de kwaliteit van het onderwijs, zowel in termen van leerresultaten als in het creëren van veilige en participatieve schoolomgevingen, de opleiding van leerkrachten, de lessenprogramma's en pedagogische instrumenten, met het oog op het behalen van de doelstellingen van wereldburgerschapseducatie, duurzame ontwikkeling, gendergelijkheid en kinderrechten.

¹⁷ Onze analyse is enkel gebaseerd op het budget van DGD – waar niet enkel de bilaterale of indirecte hulp in opgenomen is, maar ook de bijdragen aan bijvoorbeeld de Wereldbank of het Global Partnership for Education. Bovendien is na overleg tussen DGD en Educaid. be het budget voor beurzen niet opgenomen in deze telling.

5. Ondersteun maatregelen die de verderzetting van onderwijs van meisjes verbeteren:
 - Door te strijden tegen discriminerende maatregelen die meisjes beletten om naar school te gaan.
 - Door het ondersteunen van de mobilisering van de maatschappij in de partnerlanden (kinderen en jongeren; ouders; lokale verantwoordelijken): om onderwijs voor meisjes te garanderen en om gendergerelateerd geweld te bestrijden.
 - Door het ondersteunen van de verbetering van onderwijssystemen in de partnerlanden, bijvoorbeeld door te strijden tegen gendergerelateerd geweld gepleegd door onderwijspersoneel of andere leerlingen, aangepaste infrastructuur (slaapzalen, aparte toiletten, ...) te creëren, stereotypen in schoolboeken te deconstrueren, etc.
6. Promoot de integratie van lessen over seksuele opvoeding, zodat jongens en meisjes informatie kunnen verkrijgen en de juiste vaardigheden kunnen ontwikkelen om beslissingen te nemen over hun eigen lichaam, hun relaties en hun seksualiteit, en zich te beschermen tegen druk, geweld en discriminatie.
7. Ontwikkel of ondersteun programma's voor technische – en beroepsopleidingen met het doel om meisjes en jonge vrouwen te empoweren en hen toegang te bieden tot waardig werk.
8. Stimuleer de overgang naar onderwijssystemen die milieubewuster zijn (Green & Safe schools die op een ecologisch verantwoorde manier gebouwd en onderhouden worden, de klimaatopwarming in de curricula opnemen, kinderen beschermen in het geval van natuurrampen, ...)
9. Moedig het gebruik van ICT-hulpmiddelen aan op een gelijkwaardige en inclusieve manier, om zo onderwijs te ondersteunen en om kwetsbare kinderen en jongeren toegang te bieden tot informatie en vaardigheden die cruciaal zijn voor hun kritische zin en hun deelname aan de arbeidsmarkt.

INCLUSIEF ONDERWIJS IN ONTWIKKELINGSLANDEN IN DE STRIJD TEGEN KLIMAAT- VERANDERING

Klimaatverandering: een bedreiging voor het recht op onderwijs en bescherming

Over een lange periode van verandering

Verschillende Belgische partnerlanden kampen met aanhoudende droogte en overstromingen. Veel gezinnen, vooral in rurale gebieden, kunnen zich door gebrek aan middelen en ondersteuning niet snel genoeg aanpassen aan deze veranderende weersomstandigheden. **Wanneer eten schaarser wordt en voedselprijzen stijgen, eten meisjes over het algemeen het laatst, het minst en het minst voedzaam**¹⁸. Dat zorgt er niet alleen voor dat ze meer moeite hebben om naar school te gaan en op te letten in de klas, maar ook dat ze minder weerbaar zijn tegen ziektes. Wanneer een gezin meer nood heeft aan hulp op het land of in het huishouden, valt die last vaker op de schouders van de dochters. Wanneer het inkomen daalt en de ouders moeten kiezen wie naar school kan blijven gaan, wordt meestal voor de jongens gekozen.

Klimaatverandering zet ook watervoorzieningen onder druk. Het zijn gewoonlijk meisjes die water moeten halen, een taak die gevaarlijk kan zijn en in tijden van waterschaarste heel veel tijd en energie vergt. Tijd die ze niet op school kunnen doorbrengen. Wanneer er niet genoeg proper water is voor sanitaire voorzieningen op school, haken meisjes ook sneller af.

Tijdens en in de nasleep van klimaatrampen

In veel landen verhinderen gendernormen meisjes om te leren zwemmen, in bomen te klimmen, waarschuwingssignalen te herkennen of om eerste hulp toe te passen. Meisjes lopen daarom meer risico tijdens een ramp. Onderzoek toont aan dat tijdens en na een ramp meer vrouwen sterven dan mannen en dat de vrouwen die sterven jonger zijn dan de mannen¹⁹. **Zo liet de tsunami van 2004 vier keer zoveel dodelijke vrouwelijke slachtoffers dan mannelijke slachtoffers na**²⁰.

¹⁸ Plan UK. (2011). *Weathering the Storm: Adolescent Girls and Climate Change*.

¹⁹ Neumayer & Plümper. (2007). *The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981–2002*.

²⁰ MacDonald. (2005). *How Women Were Affected by the Tsunami: A Perspective from Oxfam*.

© Plan International / Rob Beechey

Meisjes en vrouwen zijn kwetsbaarder omdat ze minder voorbereid zijn op rampen, maar ook omdat ze in de nasleep van een ramp risico lopen op gendergerelateerd geweld, zoals seksuele intimidatie en misbruik²¹.

Tegelijkertijd zijn meisjes en vrouwen belangrijke actoren voor de heropbouw van gemeenschappen na een ramp.

Na een klimaatramp gaan veel kinderen niet onmiddellijk terug naar school. Schoolgebouwen zijn vaak te beschadigd of worden gebruikt voor andere doeleinden. Leerkrachten kunnen het werk niet altijd voortzetten. De weg naar school en de school zelf zijn soms niet meer veilig. Wanneer de ouders hulp nodig hebben in het huishouden of niet meer voor het onderwijs kunnen betalen, moeten over het algemeen de dochters thuis blijven. **Wanneer meisjes niet onmiddellijk terug naar school kunnen gaan na een ramp, is de kans groot dat ze helemaal nooit terugkeren**²².

Voor kinderen op de vlucht, genoodzaakt om hun dorp of land te verlaten na een klimaatramp of door een steeds onleefbaarder klimaat, is het bijzonder moeilijk om naar school te kunnen blijven gaan. **Een kind op de vlucht heeft vijf keer minder kans om naar school te gaan dan een ander kind**²³. Zowel gezinnen als kinderen die gescheiden zijn van hun ouders staan voor financiële, praktische en administratieve hindernissen. Voor meisjes op de vlucht bestaat het risico dat ze uitgehuwelijkt worden wanneer ze niet meer naar school kunnen gaan²⁴ of dat ze het slachtoffer worden van seksueel geweld in hun nieuwe schoolomgeving.

Zowel de geleidelijke klimaatveranderingen als klimaatrampen zorgen er dus voor dat minder meisjes naar school gaan. Ook leiden klimaatverandering en schaarste tot competitie en conflict. In conflicten zijn kinderen erg kwetsbaar. Meisjes lopen in het bijzonder het risico om slachtoffer te worden van psychologisch, fysiek en seksueel misbruik. Ook andere kwetsbare groepen, zoals kinderen met een beperking of kinderen van etnische minderheden, lopen grote risico's.

Daarbij versterkt de klimaatverandering bestaande ongelijkheden en kwetsbaarheden. De rechten van alle kinderen en in het bijzonder van meisjes - door hun leeftijd en gender vaak de grootste slachtoffers van economische, politieke en sociale ongelijkheid - worden hierdoor extra onder druk gezet.

21 IFRC. (2018). *The Responsibility to Prevent and Respond to Sexual and Gender-Based Violence in Disasters and Crises*.
22 Lewis & Lockhead. (2006). *Inexcusable absence. Why 60 million girls aren't in school and what to do about it*.
23 UNESCO GEM & UNHCR. (2016). *Policy Paper 26: No More Excuses: Provide Education To All Forcibly Displaced People*.
24 Human Rights Watch. (2015). *Marry before Your House is Swept Away. Child Marriage in Bangladesh*.

Duurzaam en inclusief onderwijs: de oplossing

Klimaatverandering zet het recht op onderwijs en bescherming onder druk. Tezelfdertijd is **inclusief en kwaliteitsvol onderwijs net een essentieel onderdeel van een doordachte klimaatpolitiek**. Scholen spelen op drie manieren een belangrijke rol.

TEN EERSTE

bereidt kwaliteitsvol onderwijs kinderen voor op de korte- en lange- termijngevolgen van een veranderend klimaat. Kinderen en jongeren leren er niet enkel welke uitdagingen de klimaatverandering met zich meebrengt en hoe ze zich eraan kunnen aanpassen, maar ook hoe ze mee innovatieve oplossingen kunnen zoeken en hun stem kunnen laten horen voor een beter klimaatbeleid. Daarbij is een slimme onderwijspolitiek noodzakelijk om jongeren voor te bereiden op een groene economie. De transitie naar een groene economie zal bestaande jobs veranderen en extra jobs creëren. Zowel het hoger onderwijs als technische en beroepsopleidingen moeten jongeren beter voorbereiden op een groene economie²⁵. Voor de meer dan 650 miljoen jongeren die niet werkzaam zijn, noch een opleiding volgen, bieden groene technische en beroepsopleidingen een niet te onderschatten opportuniteit.

TEN TWEEDE

zijn scholen belangrijke schakels in het aanpassingsproces van gemeenschappen. Kinderen en jongeren leren in de zogenaamde “Green Schools”, die gebouwd en onderhouden worden met duurzame materialen en met respect voor het leefmilieu, hun kennis om te zetten in concrete acties op school en in hun omgeving. Scholen die klimaatverandering een belangrijke plaats geven in hun curricula en activiteiten hebben echter niet alleen een positieve invloed op de leerlingen. De hele gemeenschap heeft er baat bij. Uit verschillende projecten blijkt dat kinderen, die meer ontvankelijk zijn voor informatie over de klimaatopwarming, hun ouders en families sensibiliseren over het thema. Zo gaan ze samen over tot concrete acties om de impact van hun gemeenschap op de klimaatverandering in te perken en zich voor te bereiden op de gevolgen ervan, o.a. door het investeren in de groene economie.

TEN DERDE

zijn “Safe schools” essentieel om kinderen te beschermen wanneer er een klimaatramp plaatsvindt. Kinderen leren er van jongs af aan waarschuwingssignalen te herkennen en zich voor te bereiden op klimaatrampen. Leerlingen van deze scholen nemen wat ze geleerd hebben ook mee naar huis, wat ervoor zorgt dat hun families ook beter voorbereid zijn op klimaatrampen. **Kinderen centraal stellen in de aanpassing aan de klimaatverandering zorgt er dus niet alleen voor dat zij beschermd worden, maar ook dat de gemeenschap zelf weerbaarder en zelfredzamer wordt.**

25 GIZ. (2013). *TVET for a Green Economy*.

Duurzame scholen moeten echter inclusief zijn. Dit betekent dat ook meisjes de kans moeten krijgen om naar school te gaan en hun schoolparcours af te maken. In de klas kunnen meisjes leren over klimaatopwarming en essentiële vaardigheden opdoen. Ze leren er ook op te komen voor hun rechten en klimaatacties te ondernemen. Scholen kunnen kinderen beschermen tijdens en na een klimaatramp, zeker wanneer ze rekening houden met de specifieke risico's die meisjes lopen. Voor jonge vrouwen bieden toekomstgerichte, groene opleidingen meer autonomie en stabiliteit en uitzicht op een job in een sector waar gender minder een rol speelt bij de taakverdeling.

Daarnaast is onderwijs in noodsituaties essentieel om kinderen hun schoolparcours veilig te laten verderzetten. Onderwijs in noodsituaties speelt een belangrijke rol in het beschermen van kinderen tegen geweld en in het bijzonder van meisjes tegen kindhuwelijken en seksueel geweld. Kinderen leren er ook hoe ze zichzelf kunnen beschermen en hoe ze om moeten gaan met het klimaat en het milieu rondom hen. Daarbij is de continuïteit die onderwijs in noodsituaties brengt belangrijk voor het psychologische herstel van kinderen na een ramp.

“Climate change mitigation and adaptation programmes that fail to address structural barriers faced by women in accessing their rights will increase gender-based inequalities and intersectional forms of discrimination”.

Committee on the Elimination of Discrimination of Women. General recommendation No. 37, p.3. 2018

Aanbevelingen

Elk kind heeft het recht om te leren, zich te ontwikkelen en beschermd te worden. Klimaatverandering zet deze rechten onder druk. Hoewel ze er niet toe bijdragen, zijn kinderen de grootste slachtoffers van de klimaatverandering. Door discriminatie en gendernormen onderkennen meisjes nog meer problemen. Zo worden ze vaker van school gehouden wanneer hun gezin minder middelen heeft door aanhoudende droogte, en lopen ze het risico op seksueel geweld na een klimaatramp. Tegelijkertijd tonen onze projecten aan dat kinderen - jongens en meisjes - niet gedoemd zijn om passieve slachtoffers te zijn. **Door een participatieve aanpak kunnen kinderen opgroeien tot actieve burgers die actie kunnen en willen ondernemen tegen de klimaatverandering.**

Plan International België raadt daarom aan de Belgische ontwikkelingssamenwerking aan om meer rekening te houden met de klimaatverandering en de genderspecifieke gevolgen, alsook om onderwijs te valoriseren als centrale actor in een duurzame toekomst van ontwikkelingssamenwerking. Concreet betekent dit dat:

1. De Belgische overheid extra middelen vrij moeten maken voor steun aan het onderwijs door een verhoging van de Belgische ontwikkelingshulp tot 0,7% van het BNI. Daarbij moet minstens 10% van het **budget voor Belgische ontwikkelingssamenwerking naar onderwijs** gaan tegen 2020 en 15% tegen 2030. Nu is dat slechts 7%.
2. De Belgische ontwikkelingssamenwerking haar **genderactieplan moet opvolgen en gender moet mainstreamen, alsook specifieke acties moet ondernemen**. Dit wil zeggen dat de Belgische ontwikkelingssamenwerking meer rekening moet houden met het genderspecifieke aspect van de klimaatverandering in alle domeinen en dat ze moet investeren in specifieke projecten, die er bijvoorbeeld voor zorgen dat meisjes hun opleiding in Safe en Green schools kunnen afmaken.
3. De **ontwikkeling van inclusief, kwaliteitsvol onderwijs** gestimuleerd moet worden in de samenwerking met de onderwijssector in de partnerlanden en via multilaterale instellingen, zodat alle kinderen de kennis en vaardigheden kunnen verwerven die noodzakelijk zijn in een veranderende wereld.
4. Er ook rekening moet worden gehouden met de uitdagingen rond klimaat en gender in **technische - en beroepsopleidingen**.
5. In de samenwerking met de onderwijssector in de partnerlanden meer aandacht moet gaan naar de **oprichting van Safe en Green Schools** die op een ecologisch verantwoorde manier gebouwd en onderhouden worden, die klimaatopwarming opnemen in de curricula, en waarin alle kinderen, in het bijzonder de meest kwetsbaren, beschermd zijn tegen natuurrampen.
6. De Belgische overheid 4% van het budget van humanitaire hulp moet voorzien voor **onderwijs in noodsituaties** en rekening moet houden met de specifieke problemen die meisjes verhinderen om hun onderwijs verder te zetten in noodsituaties.

KINDERRECHTENEDUCATIE IN HET NEDERLANDSTALIGE ONDERWIJS

Handleiding voor de integratie van Kinderrechteneducatie in het Nederlandstalige onderwijs

Het Kinderrechtenverdrag (Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind) besteedt veel aandacht aan onderwijs. Volgens het Verdrag hebben kinderen recht *op* onderwijs, rechten *in* het onderwijs en worden kinderrechten verwezenlijkt *door* onderwijs (Arts. 28-29). Plan International pleit daarom voor een structurele en duurzame verankering van kinderrechten, zowel binnen het onderwijsbeleid, de lerarenopleidingen als binnen de dagelijkse praktijk op school en in de klas. We stellen echter vast dat kinderrechten in het Vlaams onderwijs nog weinig bekend zijn en weinig actief worden toegepast en benut.

Aangezien de kernopdracht van het onderwijs een educatieve opdracht is, spreekt het voor zich dat **kinderrechteneducatie** een belangrijk onderdeel vormt van de actieve toepassing van kinderrechten in het onderwijs. Bij kinderrechteneducatie staat het informeren en bewustmaken over kinderrechten centraal. Opdat kinderrechten in de praktijk zouden worden nageleefd, is het immers noodzakelijk dat iedereen de kinderrechten kent, weet wat ze betekenen en ze kan toepassen. Op dat vlak gaf het VN-comité voor de Rechten van het Kind België in zijn Slotbeschouwingen (2019) de opdracht om nog meer werk te maken van kinder- en mensenrechteneducatie op school en om meer inspanningen te doen om ervoor te zorgen dat alle bepalingen van het Kinderrechtenverdrag bekend raken bij een breed publiek en begrepen worden bij zowel volwassenen als kinderen²⁶. De volle realisatie van *kinderrechteneducatie* op school, houdt overigens tegelijk de verantwoordelijkheid in om werk te maken van de *toepassing* van kinderrechten. De algemene implementatie van kinderrechten in het onderwijs en het specifiek werk maken van kinderrechteneducatie zijn dus nauw met elkaar verbonden.

²⁶ "We moedigen de maatregelen aan die werden genomen om kennis bij kinderen over de Conventie te verhogen, waaronder specifiek de integratie van kinderrechten in de eindtermen burgerschapseducatie (nvdr: de eindtermen eerste graad secundair) . Het comité moedigt de staat aan om deze inzet verder te zetten en ervoor te zorgen dat de inhoud uit de Conventie breed bekend, begrepen én toegepast worden, in het bijzonder door: (a) Het versterken van de training van relevante stakeholders, met inbegrip van leerkrachten, politie, rechters, advocaten, medische professionelen, sociale werkers en kinderen ; (b) Integratie van interdisciplinaire kinderrechteneducatie in curricula op alle onderwijsniveaus." Comité voor de Rechten van het kind, Slotbeschouwingen: België (2019, Nr. 13)

Kinderrechten als fundament van het onderwijs: waarom?

Er zijn heel wat redenen om kinderrechten een fundament van het onderwijs te noemen en ook als dusdanig te implementeren.

De belangrijkste redenen zijn te vinden in het Kinderrechtenverdrag en de SDGs:

- SDG 4. Verzekeren gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen
 - 4.5 Tegen 2030 genderongelijkheden wegwerken in het onderwijs en zorgen voor gelijke toegang tot alle niveaus inzake onderwijs en beroepsopleiding voor de kwetsbaren, met inbegrip van mensen met een handicap, en kinderen in kwetsbare situaties
 - 4.7 Er tegen 2030 voor zorgen dat alle leerlingen kennis en vaardigheden verwerven die nodig zijn voor een duurzaam groei, onder andere via vorming omtrent duurzame ontwikkeling en duurzame levenswijzen, mensenrechten, gendergelijkheid, de bevordering van een cultuur van vrede en geweldloosheid, wereldburgerschap en de waardering van culturele diversiteit en van de bijdrage van de cultuur tot de duurzame ontwikkeling.
- Kinderen hebben recht op onderwijs (IVRK art. 28)
- Kinderen hebben rechten in het onderwijs (IVRK art. 28)
- Kinderrechten worden verwezenlijkt door het onderwijs (IVRK art. 29).
- Kinderrechten moeten breed bekend worden gemaakt bij kinderen en volwassenen²⁷ (IVRK art. 42)
- Mensenrechten in het algemeen en kinderrechten in het bijzonder vormen een belangrijk onderdeel van de opdracht van het onderwijs²⁸. (IVRK art. 29b)

Verder biedt de actieve toepassing van kinderrechten heel wat bijkomende voordelen voor kinderen zelf, voor de verdere ontwikkeling van kinderrechten, voor het onderwijs en de verschillende betrokkenen daarin, en voor de maatschappij in zijn geheel:

- Kinderen en jongeren staan centraal in de opdracht van het basis- en secundair onderwijs. De verankering van kinderrechten, het gebruik van kinderrechten als fundament en de actieve toepassing van kinderrechten in het onderwijs zou dan ook een evidentie moeten zijn. Vanuit zijn missie heeft het onderwijs ook een voorbeeldfunctie naar andere sectoren.
- Het onderwijs is de plek bij uitstek om kinderen en volwassenen in aanraking te laten komen met kinderrechten en deze te leren toepassen in hun leef-, leer- en/of werkomgeving. De positie van het onderwijs is immers uniek door het grote bereik: enkel al door de leerplicht bereikt het onderwijs in principe alle 6 tot 18-jarigen. Via deze weg kan een grote meerderheid van kinderen en jongeren geïnformeerd en bewustgemaakt worden over hun rechten en wat die inhouden. Dit heeft niet enkel een intrinsieke waarde, maar leidt ook tot empowerment om positieve actie te ondernemen en de rechten van anderen te beschermen²⁹. Maar het onderwijs vandaag bereikt ook de volwassenen van morgen. Zowel toekomstige ouders

²⁷ Het Kinderrechtenverdrag stelt het zo: "De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe de beginselen en de bepalingen van dit Verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken, zowel aan volwassenen als aan kinderen." (Art. 42)

²⁸ Het Kinderrechtenverdrag stelt onder meer: "De Staten die partij zijn, komen overeen dat het onderwijs aan het kind dient gericht te zijn op: (...) (b) het bijbrengen van eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en voor de in het Handvest van de Verenigde Naties vastgelegde beginselen" (Art. 29, b)

Zie hierover ook het interessante commentaar van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind: General Comment No. 1 (2001), 'Article 29 (1): the aims of education'

²⁹ UNICEF. (2014). *Child Rights Education Toolkit: Rooting Child Rights in Early Childhood Education, Primary and Secondary Schools*.

als toekomstige beroepskrachten die direct of indirect met of voor kinderen zullen werken, worden opgeleid in het onderwijs. Door hen al als kind of jongere kennis te laten maken met kinderrechten in hun volle betekenis, is de kans veel groter dat ze die later ook actief en correct zullen toepassen in hun relatie met de kinderen van morgen.

- De toepassing van kinderrechten leidt tot een verbetering van de onderwijskwaliteit én bevordert het welbevinden van zowel leerlingen, leerkrachten als ouders op school, zo wijzen talrijke ervaringen in binnen- en buitenland uit. Scholen die kinderrechten als basis gebruiken van hun hele schoolbeleid, realiseren heel wat positieve effecten³⁰. De relatie tussen leerkrachten en leerlingen verbetert, pestgedrag vermindert, burgerschapswaarden en – gedrag scoren beter, leerlingen tonen meer positieve attitudes tegenover diversiteit en tonen zich sterker in het respecteren van de rechten van anderen en het opkomen voor hun eigen rechten. Kinderrechten bieden scholen heel wat kansen om hun pedagogische opdrachten waar te maken.

Uit recent onderzoek naar effecten van een traject kinderrechteneducatie blijkt:

- De motivatie van de leerlingen om aan de slag te gaan rond kinderrechten stijgt, tijdens de lessen, maar ook op de speelplaats wordt er verder gepraat over kinderrechten.
- De gemiddelde score op een toets rond kinderrechten ligt zo'n 20% hoger dan anders het geval is. Enkele weken later kunnen de leerlingen nog steeds antwoorden op vragen over kinderrechten.
- Het samenhorigheidsgevoel in de klas neemt toe, wat een positieve invloed heeft op de algemene betrokkenheid en het welbevinden van de leerlingen.³¹
- Een kinderrechtenbenadering versterkt het streven naar gelijke onderwijskansen. Uit bovenstaand punt blijkt al dat leerkrachten én leerlingen vanuit een kinderrechtenbenadering beter leren omgaan met diversiteit. Daarenboven blijkt dat een kinderrechtenbeleid vooral positieve effecten heeft in scholen met kinderen met een zwakkere sociale achtergrond³². De schoolprestaties verbeteren er en het aantal afwezigheden van leerlingen daalt, evenals het verloop bij leerkrachten.
- Kinderrechten vormen een sterk verbindend kader of rode draad tussen verschillende thema's waarmee scholen worden geconfronteerd (omgaan met pesten, realiseren van participatie, bewustmaking rond klimaat,...). Toepassen van kinderrechten gaat daarom niet per se over extra dingen doen, maar wel over dingen anders doen, duidelijker benoemen en zinvol verbinden. Op een moment dat leerkrachten en scholen soms overrompeld worden met uiteenlopende maatschappelijke verwachtingen, biedt het hen houvast om al deze zaken in één samenhangend kader te kunnen verbinden. Bovendien geeft een kinderrechtenkader hen de ruimte om eigen accenten te leggen naargelang de precieze context van de school. Binnen het kader van het partnerschap voor Kinderrechtenscholen werden verschillende tools uitgewerkt om dit verbindend kader op maat van individuele schoolvisies- en werkingen toe te passen.
- De voorbije 2 jaar ging het Vlaams onderwijsveld door een reeks fundamentele politieke wijzigingen vanuit de nood aan een brede basisvorming. Om vanuit het onderwijs antwoorden te kunnen bieden op maatschappelijke uitdagingen werden eindterm-competenties geformuleerd rond o.a. financiële geletterdheid, mediawijsheid en burgerschap.

Bij de formulering valt op dat de focus sterk ligt bij het competentie-aspect. De - soms eenzijdige - focus op kennisverwerving lijkt verdwenen uit de formulering van de eindtermen.

The proof of the pudding is in the eating. Komende jaren is het aan pedagogische begeleidingsdiensten, scholen en leerkrachten om dit burgerschap te vertalen naar de eigen koepel-school-en klascontext. Gezien de grote pedagogische vrijheid binnen het Vlaams Onderwijs zijn

³⁰ UNICEF. (2014). *Child Rights Education Toolkit: Rooting Child Rights in Early Childhood Education, Primary and Secondary Schools*.

³¹ Nelen M. & Donders S. (2015). *Onderzoek Kinderrechten in het lager onderwijs*.

³² UNICEF. (2014). *Child Rights Education Toolkit: Rooting Child Rights in Early Childhood Education, Primary and Secondary Schools*.

deze actoren niet alleen op educatief maar zeker ook op beleidsvlak cruciaal om te komen tot een kinderrechtenbenadering in de integratie van de burgerschapsdoelen.

Uit het bovenstaande blijkt dat werk maken van kinderrechten **niét noodzakelijk een extra tijdsinvestering betekent**. Scholen doen vaak al heel wat dat impliciet te maken heeft met kinderrechten. Door deze met een kinderrechtenbril te bekijken en benaderen, wordt meteen een meerwaarde gerealiseerd. Er bestaan al heel wat goede praktijken op het terrein die dit aantonen. Kinderrechten is geen extra opdracht voor de scholen, maar juist een extra hefboom om hun kernopdrachten en eindtermen waar te maken.

Aanbevelingen

1. De **Onderwijskoepels / Pedagogische begeleidingsdiensten** zorgen voor een mainstreaming van elementen uit de Kinderrechtenscholen/ School4Rights-trajecten door ze te integreren in hun invulling van de burgerschaps-competenties. Dit kan gaan van het gebruik van meetinstrumenten over het integreren van methodieken in hun leerlijn tot het stimuleren van scholen om in een traject te stappen.
2. De overheid zorgt voor een verdere **mainstreaming van Kinderrechtenscholen/School4Rights** door erkenning van het traject als cruciaal onderdeel van de beleidsdomeinen Onderwijs (Burgerschap) en Jeugd (Kinderrechten). Deze erkenning toont zich zowel op financieel vlak door de overname van het domein Wereldburgerschap als op beleidsvlak door de integratie van het traject in bestaande overheidswerkingen zoals het traject Kindvriendelijke Steden en Gemeenten.

Scholen, leerkrachten en andere onderwijsactoren erkennen en gebruiken **kinderrechten als centraal kader** met een duidelijke meerwaarde dat kan geïntegreerd worden in de pedagogische visie van de school.

3. De overheid waakt over de aanwezigheid van kinderrechten in de integratie van de **eindtermen** binnen het onderwijsveld. Er wordt voortgebouwd én een voorbereidend traject uitgewerkt op de **bouwsteen kinderrechten** zoals geformuleerd in de burgerschapscompetenties voor de eerste graad secundair onderwijs.
4. Er is nood aan een **gemeenschappelijk actieplan** van overheid en onderwijsspelers over een versterkte toepassing van kinderrechten in het onderwijs. Hierbij moet aandacht zijn voor de relatie met andere onderwijsthema's zoals gelijke onderwijskansen, participatie, burgerschap, kwaliteitszorg enzovoort. De overheid kan het voortouw nemen of de vraag stellen aan de VLOR (Vlaamse Onderwijsraad).
5. **Kinderrechten moeten meer vertaald worden naar alle vakken en richtingen.** De overheid kan een onderzoek laten voeren naar de aandacht voor kinderrechten in onderwijshandboeken. Aan uitgeverijen vragen we om mee te werken aan het *mainstreamen* van kinderrechteneducatie in onderwijshandboeken. Onderwijsnetten en hun pedagogische begeleidingsdiensten kunnen inzetten op het ontwikkelen van eigen kinderrechteneducatie-materiaal, aangepast aan hun eigen pedagogisch project.

Er is nood aan informatie en bewustmaking bij leerkrachten, directies, leerlingen, ouders en alle andere betrokkenen bij het onderwijs over kinderrechten. Zowel overheid, onderwijsactoren als kinderrechtenorganisaties hebben hierin een rol te spelen, en bundelen bij voorkeur de krachten.

MEER WETEN?

ROMÉO MATSAS

Algemene coördinatie
Ontwikkelingssamenwerking en onderwijs
Plan International België

 02 504 60 12

 romeo.matsas@planinternational.be

TESS VANACKER

Ontwikkelingssamenwerking en gender
Plan International België

 02 504 60 10

 tess.vanacker@planinternational.be

WOUTER STES

Kinderrechteneducatie in België
Plan International België

 02 504 60 11

 wouter.stes@planinternational.be

© Plan International

PLAN INTERNATIONAL BELGIË

Plan International België is een ngo die over de hele wereld kinderrechten verdedigt en streeft naar gelijke kansen voor meisjes. Plan International werkt in de meest kwetsbare regio's, waaronder op plaatsen die werden getroffen door een natuurramp of waar conflicten aan de gang zijn. Ook in België werkt de ngo met en voor jongeren.

 www.planinternational.be

 [@planbelgie](https://twitter.com/planbelgie)

met de steun van

België

partner in ontwikkeling